

De duivelsstok

El bastón del diablo

Juan Campos Reina

Juan Campos Reina was verknocht aan Andalusië. Hij werd in 1946 geboren in Puente Genil, een plaats op zo'n 70 km ten zuiden van Córdoba. Daar, in het hart van Andalusië, groeide hij op temidden van de golvende olijfbomenvelden. Aan de universiteit van Sevilla studeerde hij rechten; na elf jaar vestigde hij zich in Málaga en bleef daar met zijn gezin altijd wonen. Na een lang ziekbed overleed hij er in oktober 2009. Postuum werd hij door zijn geboorteplaats geëerd met de naam van de nieuwe bibliotheek.

Campos Reina was een bescheiden man met een bescheiden literair oeuvre, althans qua omvang. Voor het publiek behoort hij ook in Spanje niet tot de bekendste schrijvers. Van zijn hand verschenen zes romans en een verhalenbundel. Daarnaast publiceerde hij essays en gedichten. *El bastón del diablo* (*De duivelsstok*) is het centrale deel van een drieluik, *Trilogía del Renacimiento*, dat verder bestaat uit *Un desierto de seda* (1990) en *La góndola negra* (2003). Alleen *El bastón del diablo* is in het Nederlands vertaald. Na deze triptiek zag in 2006 een tweeluik het licht, *La cabeza de Orfeo*. Na zijn dood werd nog een lang essay van Campos Reina gepubliceerd, *De Camus a Kioto*.

Het verhaal van *De duivelsstok* speelt zich af in de jaren 1915 tot 1936, de woelige en verwarrende periode die onafwendbaar leidde tot de Burgeroorlog. Centraal staan de leden van de familie Maruján, een ooit zeer bemiddeld en nog steeds bevoorrecht, Andalusisch geslacht. Pepe Maruján trekt twintig jaar lang als vrijbuiters door Europa, samen met zijn trouwe bediende, José Heredia. Daarna bewonen zij samen nog vijftien jaar, tot de dood van Pepe, het familielandgoed. Voor zijn trouwe dienst ontvangt José uit de erfenis onder meer een paviljoen met bibliotheek, bodega en botanische tuin op het landgoed; voor Lola, Pepe's standsbewuste zuster, is dit voldoende reden om zich van het landgoed terug te trekken. Ook de andere familieleden bejegenen José aanvankelijk argwanend, maar geleidelijk weet hij enkelen voor zich te winnen en zelfs het hart van de jeugdige Isabel te veroveren, zij het met behulp van een afrodisiacum.

Spaanse uitgave:
Editorial Alfaguara
ISBN 84-204-8246-0, 1996

Nederlandse vertaling:
Frieda Kleinjan en
Ilona van der Werff
Uitgeverij IJzer
ISBN 90-74328-42-3, 2001
213 pagina's

Puente Genil

De oudere Fernando Maruján verschanst zich, na zijn deel van het familiekapitaal te hebben vergokt, uit schaamte voorgoed op een afgeschutte zolder, naast de duiventil. Jesús Leopoldo, zijn oudste zoon, schiet uit jaloezie op zijn verloofde als ze tijdens een bal met een ander danst. Het incident wordt gesust en zij blijkt toch bereid met hem te trouwen, maar in de huwelijksnacht krijgt hij een epileptische aanval waarbij hij op zijn tong bijt en hevig bloedend wordt achtergelaten door zijn dodelijk geschrokken echtgenote. Dit huwelijk wordt, in tegenstelling tot dat van José en Isabel, geen succes. Joaquín, de broer van Jesús Leopoldo, ontwikkelt zich tot een ernstig, studieuze type. Tante Lola zorgt dat de familie niet helemaal aan lager wal geraakt en laat de oudste neef haar landerijen beheren. Dan zijn er nog enkele minder uitgewerkte figuren, zoals het jonge maar wereldwijze broertje Paquito María. De buitenwereld met alle politieke en sociale onrust lijkt ver weg, maar wordt vooral door Joaquín binnengehaald. Met zijn socialistische opvattingen staat hij diametraal tegenover Jesús Leopoldo, aanhanger van de falange. De twee broers symboliseren de tragiek van het hopeloos verdeelde Spanje. Dit boek werd bekroond met de Andalusische Prijs van de Kritiek.

Het is een aangrijpende roman waarin op indringende wijze een zwarte periode in de Spaanse geschiedenis tot menselijk niveau wordt teruggebracht, maar tegelijk is het een intiem verhaal over liefde en trouw. De auteur blijkt zijn stof volledig te beheersen. De beschrijvingen van de landstreek en van de gebruiken en opvattingen uit die tijd zijn zeer geloofwaardig. Nuchter en haast onderkoeld beschreven volgen de dramatische gebeurtenissen elkaar op. In sobere formulering, met zorgvuldige woordkeus en fraaie beeldspraak, maar zonder overbodige franje presenteert de schrijver het beklemmende familiedrama. Ratio en gevoel, liefde en haat, heftige en alledaagse gebeurtenissen: alle aspecten van het leven zoals het zich ontwikkelde op het platteland tijdens de aanloop naar een verschrikkelijke Burgeroorlog.

Duivelsstok

Duivelswandelstok

De vertaling van de titel is helaas een evidente vergissing, een 'valse vriendschap' tussen Spaans en Nederlands. Duivelsstok is de Nederlandse volksbenaming voor de lisdodde (*typha*), de waterplant met de bekende rietsigaren. Mogelijk heeft de suggestieve vorm van de rietsigaren tot deze verkeerde keuze geleid, in het boek wordt echter beschreven dat de bessens van een boom worden uitgeperst tot een afrodisiacum. De duivelsstok is nu eenmaal geen boom en beschikt niet over bessens. De schrijver blijkt de duivelswandelstok (*aralia elata*) bedoeld te hebben, in het Nederlands ook engelenboom genoemd en die heet in het Spaans *el bastón del diablo*. Uit de blauwzwarte bessens, waar spreuwen verzot op zijn, en de wortelstokken van deze boom kan sap worden geperst, dat als lustbevorderend wordt beschouwd.

De inhoud van het boek is gelukkig over het algemeen nauwkeuriger vertaald, zij het met af en toe een slechtlopende zin of een storende uitglip: 'hij sperde zijn ogen en fronste zijn wenkbrauwen', 'een bloeiend bloempotje'. Wat afbreuk doet aan het geheel is de vlakheid van de vertaling, zich vooral uitend in de schaarse keuze voor idioom of metafoor, waar het origineel wèl heel beeldend is. Bovendien hadden de vertalers zich dienen te realiseren dat de Nederlandse lezer in het algemeen minder voorkennis heeft van de ontwikkelingen in Spanje in de betrokken periode, waaraan zij tegemoet hadden kunnen komen met een notenlijst of toelichting.

Heleen Peeters, 24 september 2010